ئەزىزى

تەقدىرنىڭ سول كۆزى

(تارىخىي ھېكايە)

كىرىش

قۇياش مەغرىپ تامان ئېگىلگەن بولۇپ، قاق سەھەردە چىقىشقا باشلىغان سوغۇق شامال بارغانسېرى كۈچىيىپ كېتىۋاتاتتى. ئاسمانىنى قاپلاپ كەتكەن بۇلۇتلار قاينىمى پات ئارىدا ئېغىر بىر شۇڭغىنىڭ يېتىپ كېلىدىغانلىقىدىن دېرەك بېرىپ تۇراتتى. قۇياش گويا زېمىن بىلەن مۆكۈشمەك ئۈچۈن بۇلۇتلار قورشاۋىدا غايىب بولسا، تۇرۇپ بۇلۇتلار ئارىسىدىن ئۆرلەپ چىقىپ، ئۆزىنىڭ ھامان غالىب ئورۇندا تۇرىدىغانلىقىنى تەنتەنە قىلىشقا تىرىشاتتى.

دەل - دەرىخى شالاڭراق بىر تۈزلەڭلىككە سانجاق - سانجاق چېدىرلار تىكىلگەن بولۇپ، بۇ چېدىرلارنىڭ ئۇستىگە قادالغان تۇغ-ئەلەملەر شامالدا توختىماي يەلپۈنۈپ تۇراتتى. ھەر خىل، ھەر رەڭدىكى كېگىز ۋە بۆز رەختلەردىن تىكىلگەن بۇ چېدىرلار بىر - بىرىدىن قىسمەن ئارىلىق تاشلانغان ھالدا بىر ھالقا شەكلىنى ھاسىل قىلغانىدى. ئەنە شۇ ھالقىنىڭ مەركىزىگە يوغان ۋە ھەيۋەتلىك بىر ئاق چېدىر تىكىلگەن بولۇپ، ئۇ ئەتراپتىكى چېدىرلاردىن پەرقلىق ھالدا يېراقتىنلا كۆزگە تاشلىنىپ تۇراتتى. چېدىرنىڭ ئەتراپىدا بېشىغا قۇندۇز تېرىسىدىن تىكىلگەن تەلپەك، ئۇچىسىغا مىس تۇگمىلىك، ئىككى مۇرىسىگە يۇلتۇز كەشتىلەنگەن قىزىل تون كىيىپ، بېلىنى ئالمقان كەڭلىكىدىكى خۇرۇم كەمەر بىلەن باغلىغان، قوللىرىغا قۇيۇچتىن سوقۇلغان قىلىچ تۇتقان لەشكەرلەر مىدىر - سىدىر قىلماي قېتىشىپ تۇرۇشاتتى.

چېدىرنىڭ سىرتقى كۆرۈنۈشى گەرچە ھەيۋەتلىك بولسىمۇ، ئىچى ئادەتتىكىدەكلا سەرەمجانلاشتۇرۇلغانىدى. تۆر تەرەپكە بىر پارچە

ئەۋلاد گۇرۇپپىسى
www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قوليازمىلار ئامبىرى

ئىران. نۇسخىلىق گىلەم سېلىنغاندىن تاشقىرى، قالغان يەرلىرىگە شىرداق، تەڭلىماتلار سېلىنغانىدى. چېدىرنىڭ قاپ ئوتتۇرىسىغا يوغان بىر چۆيۈن ئاتەشدان قويۇلغان بولۇپ، ئۇنىڭدا قىمپىزىل بىر دۆۋە چوغ يالقۇنجاپ تاۋلىنىپ تۇراتتى. ئاتەشداننىڭ ئەتراپىدا ئون نەچچە ئادەم سۇكۇت ئىچىدە خىيال سۈرۈپ يۇكۇنۇپ ئولتۇرۇشاتتى. ئۇلارنىڭ ئارىسىدا كۇموش توگمىلىك سوكنا تون كىيىپ، بېلىگە ئۇنچە - ياقۇتلاردىن كۆز قويۇلغان خۇرۇم كەمەر باغلىغانلارمۇ، ئېسىل رەختلەردىن كەمزول كىيىپ، ئۇستىگە پىرىجە يېپىنمۇالغانلارمۇ بار ئىدى.

ئۇلار شۇ تەرىقىدە بىر ھازا ئولتۇرۇشقاندىن كېيىن جەمجىت ئولتۇرۇۋېرىشتىن ئىچى سىقىلدى بولغاي، ئاردىدىن قاتاڭغۇر چىراي، شاپ بۇرۇت بىرەيلەن گەپ باشلىدى:

— مېنىڭچە ئارتۇقچە باش قاتۇرۇپ ئولتۇرۇشنىڭ ھاجىتى يوق. ئالدى بىلەن توپ زەمبىرەكلەرنى ئىشقا سېلىپ، ئاندىن ئاتلىق يىگىتلىرىمىزنى ئاتلاندۇرساق، ئاتلىق يىگىتلەرگە ئۇلاشتۇرۇپلا سەرۋازلارنى باشلاپ، پۇتۇن سەپ بويىچە توغرىدىن - توغرا تېگىش قىلساق خوتەننى پەتھى قىلىش قىيىنغا چۇشمەيدۇ. بۇنداق دېيىشىمدىكى سەۋەب بىرىنچىدىن، ھاجى پادىشاھنىڭ لەشكەرلىرى بىزنىڭ لەشكەرلىرىمىزدەك مەخسۇس تەربىيە كۆرگەن ئەمەس، ئىككىنچىدىن، ھاجى پادىشاھنىڭ لەشكەرلىرى سان جەھەتتە بىزنىڭ لەشكەرلىرىمىزنىڭ ئاران ئۈچتىن ئىككى قىسمىغىلا توغرا كېلىدۇ. ئۇنىڭ ئۈستىگە خوتەننىڭ سېپىل قورغانلىرىنىڭ ئۇنچىۋالا مۇستەھكەم بولۇشمۇ ناتايىن.

— ئەمىر لەشكەرنىڭ دېگەنلىرىمۇ قىسمەن ئورۇنلۇق، — دەپ گەپ قىستۇردى باياتىن بېرى ئاندا - ساندا ئاق ئارىلىغان ساقىلىنى تۇتاملاپ ئولتۇرغان مىرزا بېشى، — لېكىن ھاجى پادىشاھنىڭ لەشكەرلىرىنى ئانچە سەل چاغلاشقىمۇ بولمايدۇ. بىر نەچچە يىلنىڭ ئالدىدا ئۇلارنىڭ ھاجى خەزىنىچى بەگ باشچىلىقىدىكى كۆچا لەشكەرلىرىنى بىر قېتىم ئېلىشىش بىلەنلا تىرىپەرەن قىلىپ، يەكەنگىچە قوغلاپ كەلگەنلىكىنىمۇ ئەستىن چىقارماسلىق زۆرۈر. ھاجى پادىشاھنىڭ لەشكەرلىرىمۇ بىر گەپ، مۇھىمى خوتەن پۇقرالىرى. ئۇلار سىرتتىن كەلگەن ھەر قانداق ھۆكۈمرانغا ئاسانلىقچە بويۇن ئەگمەيدۇ. ئۇلارنىڭ بىر - بىرىگە بولغان ئېتىقادى

كۆچلۈك، ئۆز ئارا ئۆم، ئىرادىلىك، گېزى كەلگەندە ياش - قېرى، ئەر - ئايال دېمەي، پۈتكۈل خوتەنلىك تەۋرەپ كېتىدۇ. ئۆز ۋاقتىدا ئىمامىلىرىمىز ئىسلام ئېچىش ئۈچۈن بۇ يۇرتقا كېلىپ، ئون نەچچە يىل قانلىق غازات قىلىپ، ئاران دېگەندە ئۇلارنى ئىسلامغا مۇشەررەپ قىلغان ئىكەن. تا مەككە - مۇكەررەمدىن باشلاپ دەھشەتلىك غازاتلارنى قىلىپ، ساق - سالامەت كەلگەن ئىمامىلىرىمىز شۇ قېتىملىق غازاتتا شېھىت بولغانىكەن. شۇ سەۋەبتىن بۇ يۇرت «شەھىدانە خوتەن» دېگەن نام بىلەن ئەتراپقا مەشھۇر. شۇڭا، بۇ ئىشتا پازىللارنىڭ «رەقىبىڭنى سەل چاغلىساڭ، ئاقىۋىتە پۇشايمانغا قالىسەن» دېگەن ھېكمەتلىك سۆزىگە ئاساسەن ئاقىلانىلىك بىلەن ئويلىنىپ، پەم بىلەن يول تۇتماق لازىم.

مىرزا بېشىنىڭ سۆزى تۈگىگەندىن كېيىن، چېدىر ئىچى يەنە سۈكۈتكە چۆمدى. ئولتۇرغانلار لام - مىم دېمەستىن چوڭقۇر خىيالغا پاتقاندى. ئۇلار يەنە ئالاھىزەل بىر ئاش پىشىمدىن ئارتۇقراق ۋاقىت مەسلىھەت قىلىشقان بولسىمۇ، بىرلىككە كېلەلمىدى - دە، تارقاپ كېتىشتى.

سىرلىق مەكتۇپ

ئەتراپقا تۇن پەردىسى يېپىلىشى بىلەن تەڭ ساراي تەرەپتىن كېلىۋاتقان سوغۇق شامال بارغانسېرى ئەزۋەيلەپ بورانغا ئايلاندى - دە، گويا كائىناتقا زەردە قىلىۋاتقاندەك، غەلىتە ئاۋازلارنى چىقىرىپ گۈركىرەشكە باشلىدى. ئاسماننى قويۇق چاڭ ئارىلاش تۇمان قاپلاپ كەتكەچكە، نە يۇلتۇز، نە ئاينى پەرق ئېتىپ بولمايتتى. ئېشەكلەرنىڭ يىراقتىن ئاڭلىنىۋاتقان ھاڭراشلىرى، قوي - قوزىلارنىڭ مەرەشلىرى، لالما ئىتلارنىڭ ئەنسىز ھۇۋلاشلىرى بوراننىڭ گۈركىرەشلىرىگە قوشۇلۇپ، كېچىنى ئادەم شۇركەنگۈدەك دەرىجىدە سۈرلۈك تۈسكە كىرگۈزۈۋەتكەنىدى.

ئاق كىگىزلىك چوڭ چېدىرنىڭ ئىچى پىلىلداپ كۆيۈپ تۇرغان شامنىڭ نۇرىدا غۇۋا يورۇپ تۇراتتى. ئاتەشدانىنىڭ چوغى يېڭىلاپ ئالماشتۇرۇلغان بولسا كېرەك، ھېلىمۇ شوخ يالىلداپ تۇراتتى. ئۇنىڭدىن بالقىۋاتقان سۇس قىزىل يالقۇن بەزىنى ئەپسانىلەردە

ئەۋلاد گۇرۇپپىسى
www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قوليازمىلار ئامبىرى

سۆزلىمىۋاتقان ئەجدىھانىڭ ئوتلۇق تىلىغا ئوخشاش ھەدەپ ھاۋانى يالىماقتا ئىدى. ئاتەشداندىن ئىككى - ئۈچ ماڭدامچە يىراقلىقتا سېلىنغان ئاق كىگىزنىڭ ئۈستىدە ئوتتۇرا بوي، يەلكىلىرى تارراق، دىقماققىنا كەلگەن بىر ئادەم كۆزىنى يۇمغان ھالدا جىمجىت ئولتۇرۇپ بىر خىل رىتىممدا تەسۋى سىرىماقتا ئىدى. ئۇنىڭ تەسۋى ئۈرۈقلىرىنى ئىككى بارمىقىنىڭ ئارىسىغا ئېلىپ ئاستا ئايلاندۇرۇپ، تولىمۇ ئەستايىدىللىق بىلەن سېرىۋاتقان قولىغا دىققەت قىلمىغان كىشى ئۇ چوقۇم ئولتۇرغان پېتى ئۇيقۇغا كەتكەن ئوخشايدۇ، دېگەن ئويغا كېلىپ قالاتتى. ئەپتىدىن قارىغاندا ئۇ چېدىرنىڭ سىرتىدىكى سۇرلۇك ئاۋازلارنى ئاڭلىمىغاندەك، ئاڭلىسىمۇ قىلچە پەرۋا قىلمىغاندەك قىلاتتى. ئۇنىڭ سەل قارىداپ يىرىكلىشىپ كەتكەن يۇمىلاق چىرايىدا بىر خىل تەمكىنلىك ۋە ئۆز - ئۆزىگە ئىشىنىش ئالامەتلىرى ئەكس ئېتەتتى. ئۇسكىلەڭ قويۇق قېشىنىڭ ئاستىدىكى يوغان كۆزلىرىنىڭ جۇپلەشكەن كىرپىكلىرى كىمنىڭدۇر يۇرىكىگە بەتلەنگەن ئوقيانىڭ ئوقىدەك تىك تۇراتتى.

ئۇ قارىماققا تەسۋى سىرىپ ئولتۇرغاندەك قىلغان بىلەن ئەمەلىيەتتە كۈندۈزى ئون نەچچە ئادەم يېرىم كۈن باش قاتۇرۇپمۇ بىرلىككە كېلەلمىگەن ناھايىتى مۇھىم بىر مەسىلە، يەنى خوتەننى قانداق ئېلىش مەسىلىسى ئۈستىدە ئويلانماقتا ئىدى.

ئۇ بۇ مەسىلە ئۈستىدە ھەر خىل چارىلەرنى ئويلاپ كۆرگەن بولسىمۇ، لېكىن بۇ چارىلەرنىڭ ھېچقايسىسى ئۇنىڭ كۆڭلىگە خوپ كەلمەيۋاتاتتى. شۇ يېقىنغا كەلگۈچە تالاي قانلىق جەڭلەرگە ئاقىلانىلىك بىلەن قوماندانلىق قىلىپ، نى - نى مۈستەھكەم سېپىل، قورغانلارنى يەر بىلەن يەكسان قىلىپ، نى - نى شەھەر - قەلئەلەرگە نۈسرەت تۇغلىرىنى قادىاپ، زەپەر كۈيلىرىنى ياڭرىتقان بۇ تەجرىبىلىك لەشكەر بېشى بۇ قېتىم خوتەننى ئېلىشتا گاڭگىراپ قالغانىدى. ئۇ ھاجى پادىشاھ ۋە ئۇنىڭ لەشكەرلىرىنى ئۆزىگە ئانچە تەڭ قىلىپ كەتمەيمۇ، خوتەندىكى پۇقرالاردىن ئەندىشە قىلاتتى. ئۇ خوتەن پۇقرالىرىنىڭ ئۆز ئارا ناھايىتى ئىجىل - ئىناقلىقىنى، ھاجى پادىشاھقا بولغان ئىخلاسمەنلىك قاتتىقلىقىنى، بۇنداق ئۈيۈلتاشتەك ئۆز يۇرتىنى ئېلىشنىڭ ئاسانغا چۇشمەيدىغانلىقىنى، نۇرغۇن جەڭلەرنى بېشىدىن كەچۈرۈش جەريانىدا ئېنىق تونۇپ يەتكەنىدى. شۇڭا، ئۇ خوتەننى يېنىپ نۇرغان بىر پارچە ئوت، قاراملىق قىلىپ ئۇنىڭ

سەللا تېگىپ كەتسەك، قاراپ تۇرۇپ ئۆزىمىزنى ئوتتا ئۇرغان بولىمىز. بۇ ئىشتا كاللىنى ئوبدان ئىشلىتىپ، بۇ ئوتتا تەگمەي تۇرۇپ ئۇنى بۇيسۇندۇرغىلى بولىدىغان بىرەر ئەقىل - چارە تېپىش زۆرۈر، دەپ قارايتتى.

ئۇنىڭ خىيال ئەينىكىدە ھاجى پادىشاھ گەۋدىلەندى. ئىگىلەنگەن مەلۇماتلارغا قارىغاندا ھاجى پادىشاھ تولىمۇ تەقۋادار، ئاق كۆڭۈل، سەممىي ئادەم بولۇپ، ئاسانلىقچە بىرنېمىگە لەۋزىنى يەردە قويمايدىكەن. قول ئاستىدىكى ھەر قانداق بىر ئادەم — مەيلى ئۇ ئەمەلدار، ياكى پۇقرا، باي، ياكى كەمبەغەل بولسۇن، ئۇنىڭ ئالدىغا بىرەر ئەرزىيەت ئېيتىپ كەلسە، مۇمكىنقەدەر ئۇنىڭ تەلىپىنى ئورۇندىماي بېرىدىكەن. بىر كۈنى ئۇنىڭ ئوردىسىغا بىر قوغۇنچى دېھقان كېلىپ يەرگە باش قويۇپ تەزىم بەجا كەلتۈرۈپتۇ. ھاجى پادىشاھ ئۇنىڭدىن نېمە مەقسەتتە كەلگەنلىكىنى سورىغانىكەن، قوغۇنچى: «ئەي كەرەملىك شاھ ئاتىمىز، ئېيتسام تىلىم كۆيىدۇ، ئېيتمىسام دىلىم. مېنىڭ بۇ دۇنيالىق پەقەت بىرلا ئوغلۇم بار. ئۇ كىچىكىدىنلا ئات چاپتۇرۇشقا تولىمۇ ھېرىسمەن ئىدى. ئەمما، ئۇ پانىي ئالەم مەئىشتىنىڭ تېخى ئوندىن بىرىدىنمۇ بەھرىمەن بولماي تۇرۇپ، قاتتىق كېسەلگە دۇچار بولۇپ قالدى. ھەر قانچە قىلغان بولساممۇ ھاياتىدىن ئۈمىد قالمىدى. مەن ئۇنىڭدىن قانداق ئارزۇسىنىڭ بارلىقىنى سورىۇىدىم، ئۇ: «پادىشاھ ئاتىمىزنىڭ ئالتۇن ئىگەر - جابدۇقلۇق قاشقا ئېتىنى بىر قېتىم مىنىۋالغان بولسام، ئۇ دۇنياغا ئارمانسىز كېتەتتىم» دەپ جاۋاب بەردى. ھالا دادا بولۇش سۈپىتىم بىلەن ئوغلۇمنىڭ ئارمانىدا كېتىشىگە يۈرىكىم چىدىمىدى. شۇ ۋەجىدىن خەيرىيەت، دەپ ئالدىلىرىغا كەلدىم» دەپ جاۋاب بېرىپتۇ. بۇنى ئاڭلىغان ھاجى پادىشاھ ئىككىلەنمەيلا ئۆزىنىڭ ئالتۇن ئىگەر جابدۇقلۇق ئېتىنى قوغۇنچىنىڭ ئوغلىنىڭ مىنىۋېلىشىغا بەرگەنىكەن. ئەگەر ھاجى پادىشاھنىڭ ئەنە شۇنداق ئاق كۆڭۈللۈكىدىن پايدىلىنىپ، بىرەر چارە - تەدبىر قوللانمىلسا قانداق بولار؟

ئۇ مۇشۇ ھەقتە بىر ھازا ئويلانغاندىن كېيىن توساتتىن كۆزلىرىنى يوغان ئېچىپ، ئورنىدىن دەس تۇرۇپ كەتتى - دە، مۇلازىمنى دەرھال بېرىپ مىرزىنى باشلاپ كېلىشكە بۇيرۇدى.

مۇلازىم چىقىپ كېتىپ ئۇزاق ئۆتمەيلا چېدىرغا مىرزا كىرىپ

ئەۋلاد گۇرۇپپىسى
www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قولىيازمىلار ئامبىرى

كەلدى ۋە ئېگىلىپ تەزىم بەجا كەلتۈرگەندىن كېيىن سول تەرەپتىكى شىرەنىڭ يېنىغا بېرىپ يۈكۈنۈپ ئولتۇرۇپ قەلەم، قەغەز ۋە سىياھنى راسلاپ خىزمەتكە تەييار بولدى. شۇ تاپتا سىرتتىكى بوران توختاپ پۈتۈن ئەتراپ جىمىپ كەتكەندەك بولدى - دە، چېدىردا ئىشەنچىلىك ۋە ياڭراق ئاۋاز بىلەن دانىمۇ دانە قىلىپ ئېيتىلغان مۇنۇ سۆزلەر جاراڭلاشقا باشلىدى:

— شەرىئەتنىڭ باش پاناھى كەرەملىك ھاجى پادىشاھ ئاتامغا:

كۆپتىن - كۆپ دۇئا ۋە سالامدىن سۈڭرە مەلۇم بولغايكى، كەمىنىنىڭ بۇ مۇبارەك زېمىنغا قەدەم قويغىنىغا خېلى يىللار بولۇپ قالدى. بۇ جەرياندا ياراتقان ئىگىمىزنىڭ مېھىر - شەپقەتكە باي ئىنايىتىنىڭ خاسىيىتىدىن ھەر قايسى شەھەرلەردىكى ئەۋلىيا، ئەنبىيالارنىڭ تەۋەررۈك مازار - ماشايىخلىرىنى تاۋاپ قىلىپ، خەتمە قۇرئان ئوقۇتۇپ ئۇلارنىڭ روھىغا ئاتاپ نەزىر - چىراغ بېرىش، غېرىب - غورۋا، ئىگە - چاقىسىز يېتىم - يېسىرلارنى يوقلاش شەرىپىگە مۇيەسسەر بولدۇم. بۇنىڭ ئۈچۈن چەكسىز خۇرسەنمەن. ئەمدى پېقىرلىرىنىڭ زەئىپ كۆڭۈل قۇشى ھەزرىتى ئىمامى سادىق رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ مۇبارەك قەبرىلىرىنى زىيارەت قىلىشنى ئارزۇ قىلىپ تۇرۇپتۇ. مۇبادا ھاجى پادىشاھ ئاتام مەرھەمەت قىلىپ ئىجازەت بەرسە، مازار - ماشايىخنى تاۋاپ قىلغاچ پادىشاھ ئاتامنىڭ نۇرلۇق چىرايىنىمۇ بىر كۆرۈپ، باسقان قەدەملىرىنى كۆزۈمگە سۈرۈپ يانسام، دېگەن ئۈمىدتە ئەزىز ئىخلاسىمنى مەلۇم قىلىپ بۇ مەكتۇبنى يازدىم. قوبۇل كۆرۈشلىرىنى ئۆتۈنۈپ:

خىزمەتكارلىرى مۇھەممەد ياقۇپبەگ

تارىخىي ھىجرىيىنىڭ 1283 - يىلى بارات ئېيىنىڭ 14 - كۈنى.

مەكتۇپ يېزىلىپ بولغاندىن كېيىن ئۇ ئۆزىنىڭ مۆھۈرىنى باستى - دە، ئىشەنچلىك چاپارمەنلەردىن ئون ئادەمنى تاللاپ، مەكتۇبنى تۇتقۇزۇپ قىممەتلىك سوۋغا - سالاملار بىلەن كېچىلەپ خوتەنگە يولغا سالدى. ئاندىن مىرزا بېشى ۋە ئەمىر لەشكەرلەرنى چېدىرغا چاقىرىپ، تەنتەنە بىلەن «ئەتە مازارى شېرىپ زىيارىتىگە ئاتلىنىمىز. بارلىق قوشۇن تەقمۇ تەق بولۇپ تۇرسۇن» دېگەن مەزمۇندا يارلىق چۈشۈردى.

ئەتىسى ناماز بامداتتىن كېيىن بارلىق قوشۇن چېدىر -

بارگاھلىرىنى يىغىشتۇرۇپ كۆتەك ھارۋىلارغا باستى - دە، سەپكە تىزىلىپ ھەيۋەتلىك ناغرا - سۇناي سادالىرى ئىچىدە خوتەن تەرەپكە قاراپ يولغا چىقتى.

ياقۇپبەگنىڭ ئون بەش مىڭ لەشكەردىن تەركىب تاپقان بۇ قوشۇنى شۇ مېڭىش بىلەن ئۇدا توختىماي يول مېڭىپ، خوتەننىڭ پاسىلىغا يېتىپ كەلگەندە ئاندىن ئاتلىرىنىڭ تىزگىنىنى تارتىپ، چېدىر - بارگاھلىرىنى تىكلەشتى ۋە ئالدىن ماڭدۇرۇلغان چاپارمەنلەرنىڭ يولىغا قاراپ تۇرۇشتى.

قورقۇنچلۇق چۈش

ھاجى پادىشاھ ھەر كۈنى ئەتىگىنى ناماز بامداتتىن كېيىن ئۇزۇم، مېغىز، مۇراببا دېگەندەك نەرسىلەر بىلەن ناشتا قىلاتتى - دە، ھەرەمخانىسىغا يانداپ سېلىنغان ھەشىمەتلىك ئوردىغا كىرىپ، ئالتۇن يالىتىلغان كۆركەم، ھەيۋەتلىك تەختكە ئولتۇرۇپ ۋەزىر - ۋۇزرا، ئەركانى - ئەكابىرلارنىڭ تەزىمىنى قوبۇل قىلاتتى. ئاندىن ئۇلار مەلۇم قىلغان دۆلەت ئىشلىرىغا مۇناسىۋەتلىك ئەھۋاللارنى كۆڭۈل قويۇپ ئاڭلايتتى. بەزى ئىشلارغا نەق مەيداننىڭ ئۆزىدىلا يا ئۇنداق، يا مۇنداق قىلىش لازىملىقى توغرىسىدا كەسكىن پەرمان بېرەتتى. بەزى ئىشلارنى بولسا ۋەزىرلەر بىلەن مەسلىھەتلىشىپ ئاندىن بىر تەرەپ قىلاتتى. شۇنىڭ بىلەن ھاجى پادىشاھنىڭ بىر كۈنلۈك دۆلەت ئىشلىرى تۈگەپ، ھۇجرىسىغا قايتىپ ئېتىكاپتا ئولتۇرۇپ، دۇئا - تىلاۋەت ئىشلىرى بىلەن مەشغۇل بولاتتى. جۈمە كۈنلىرى ئوردىدىن ئانچە يىراق بولمىغان ئازنا مەسچىتكە بېرىپ جامائەت بىلەن بىللە جۈمە نامىزىنى ئوقۇشنى ھېسابقا ئالمىغاندا، ياشىنىپ قالغانلىقىدىن بولسا كېرەك، ئوردىدىن سىرتقا كەمدىن-كەم چىقاتتى.

ھەر جۈمە كۈنى خوتەن شەھىرى باشقىچىلا قىزىپ ئاۋاتلىشىپ كېتەتتى. ئەرلەر چاچ - ساقاللىرىنى پاكىزە ياسىتىپ، مويى ئېچىلىپ راسا ۋايىغا يەتكەن كۆرپە تۇماقلىرىنى قىرلاپ كەيسە، ئاياللار چاچلىرىنى يۇيۇپ چىرايلىق تاراپ، يېڭى كىيىملىرىنى كىيىشىپ سەھەردىلا بازارغا مېڭىشاتتى. شەھەر كوچىلىرىنىڭ ئىككى

ئەۋلاد گۈرۈپپىسى
www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قوليازمىلار ئامبىرى

قاسىنقىغا جايلاشقان دۇكانلار ئادەتتىكىدىن ئەتىگەن ئېچىلىپ، دۇكانىنىڭ ئالدى پاكىز سۇپۇرۇلۇپ سۇ چېچىلاتتى. ئادەتتىكى كۈنلىرى كۈن ئۆرلەپ خېلىدىن كېيىن ئاندىن ئوچاقلىرىغا ئوت يېقىلىدىغان ئاشخانىلاردىمۇ كىشىلەرنىڭ بامدات نامىزىدىن يېنىشىغا ئۈلگۈرۈپلا ئاش - مانتا دۇملىنىپ بولاتتى. ئادەتتىكى كۈنلىرى باشقا ئىشلار بىلەن شۇغۇللىنىپ، پەقەت جۈمە كۈنىلا ياكى ئېچىپ ئوقەت قىلىدىغان تۆمۈرچى، ياغاچچى، تورچى ۋە باشقا خىلمۇخىل ھۈنەر-كەسىپ بىلەن شۇغۇللىنىدىغان كىشىلەرمۇ سەھەردىلا بازارغا كېلىپ تازا قىزىيدىغان يەردىن ئورۇن تۇتۇپ، ئۆز مەھسۇلاتلىرىنى رەتلىك تىزىپ تەقمۇ تەق بولۇشۇپ تۇراتتى.

جۈمە نامىزى تۈگەپ ئازنا مەسچىتىنىڭ پەشتىقىدا ناغرا - سۇناي چېلىنغاندىن كېيىن بازار راسا ئەۋجىگە چىقاتتى. قاينىق شاۋقۇن - سۈرەن ئاۋازلار ھەممىلا يەرنى قاپلاپ، پۈتكۈل شەھەر بىردىنلا ئاۋاتلىشىپ كېتەتتى.

ھاجى پادىشاھ بۈگۈنمۇ ئادەتتى بويىچە تەختىراۋانغا ئولتۇرۇپ ئازنا مەسچىتكە بېرىپ، جۈمە نامىزىنى جامائەت بىلەن بىللە ئوقۇدى. نامازغا تۈگىگەندىن كېيىن يەنە تەختىراۋانغا ئولتۇرۇپ ئوردىغا قايتتى.

ئەمما، ئوردىغا ئاز قالغاندا توساتتىن بېشى قايغاندەك بولۇپ، ئۆزىنى ئارامسىز ھېس قىلدى. كۆزلىرى قاراڭغۇلىشىپ مەجەزى باشقىچىلا بولۇپ قالدى. ھاجى پادىشاھ گەرچە ياشىنىپ قالغان بولسىمۇ، ئادەتتە تېنى ساغلام ئىدى. يول ماڭغاندا قەددىنى تىك تۇتۇپ، شالماق قەدەم تاشلاپ سالاپەتلىك ماڭاتتى. شۇنچە يېشىغا كەلگۈچە ئۆزىنىڭ ئىككىسى - ئۈچ كۈن ئورۇن تۇتۇپ يېتىپ قالغانلىقىنى بىلمەيتتى. بىراق، بۈگۈن ئۇ مەجەزىدە تۈيۈقسىز يۇز بەرگەن بۇ ئۆزگىرىشتىن بەكمۇ بىئارام بولۇپ، مۇلازىملارنى تېز مېڭىشقا بۇيرۇدى.

مۇلازىملار ئوردىغا يېتىپ كېلىپ، ھاجى پادىشاھنىڭ خاس ھۈجرىسىنىڭ ئالدىدا توختاشتى - دە، تەختىراۋاننى سىلىققىنا يەرگە قويۇپ، ھاجى پادىشاھنى ئېھتىيات بىلەن يۆلەپ چۈشۈرۈپ، خاس ھۈجرىسىغا ئەكىرىپ يۇمشاق تۆشەكنىڭ ئۈستىگە ياتقۇزۇشتى.

ھاجى پادىشاھنىڭ بىتاب بولۇپ قالغانلىقىنى ئاڭلىغان ئوردا ئەمەلدارلىرى ساراسىمگە چۈشۈپ پاتپاراق بولۇشۇپ كەتتى. ئۇلار ئالدىراپ - تېنەپ ئوردا تېۋىپىنى چاقىرىپ كېلىشتى. بىراق، ئۇلار

ئويلىمىغان يەردىن تېۋىپنى كۆرگەن ھاجى پادىشاھنىڭ چىرايى تاتىرىپ دەرغەزەپكە كەلدى ۋە ئۇنىڭ خاس ھۇجرىدىن ھەيدەپ چىقىرىۋەتتى. بۇ ھال ئوردا ئەمەلدارلىرىنى تولىمۇ ئوڭايسىزلاندۇرۇپ قويدى. ئۇلار ھەيرانلىق ۋە ئەنسىزلىك ئالامەتلىرى چاقناپ تۇرغان كۆزلىرىنى بىر - بىرىگە تىكىشتىيۇ، ئېغىز ئېچىپ گەپ قىلىشتىن ئۆزلىرىنى قاچۇرۇشتى.

ھاجى پادىشاھ توختىماي ھاسىراپ - ھۆمۈدەيتتى. ئەمما، زادى قەيىرىنىڭ ئاغرىۋاتقانلىقىنى ئۆزىمۇ ئېنىق بىلمەيتتى. ئۇ شۇ ياتقان پېتىچە تاكى باش توخۇ چىللىغانغا قەدەر گاھ قىزىپ بەدىنى چىلىق-چىلىق سۇ بولۇپ، گاھ سوۋۇپ جالاقلاپ تىترەپ زادىلا كۆز يۇمالمىدى. باش توخۇ ئاخىرقى قېتىم چىللىغان چاغدىلا ئاندىن بىر ئاز ئۆزىگە كەلگەندەك بولدى -دە، ئاستا ئۇيقۇغا كەتتى.

ھاجى پادىشاھ چۈش كۆردى. چۈشىدە ئۆزى يالغۇز يۇلغۇن، چاتقال ۋە يانتاق بىلەن قاپلانغان جاڭگالدا ئوۋ ئوۋلاپ يۈرگۈدەك. بىر چاغدا پادىشاھنىڭ ئالدىغا سېمىز لىكىدىن تۈكلىرى پارقىراپ كەتكەن بىر كېيىك ئۇچرىغۇدەك، پادىشاھ دەرھال كېيىككە قاراپ ئات سالغۇدەك، پادىشاھنىڭ ئۆزىگە قاراپ ئات چاپتۇرۇپ كېلىۋاتقانلىقىنى كۆرگەن كېيىك قۇلىقىنى دىڭ قىلىپ جاڭگالنىڭ ئېچكىرىسىگە قاراپ قۇيۇن تېزلىكىدە چاپقۇدەك، پادىشاھ قوغلىغۇدەك، قوغلىغۇدەك. ئەمما، كېيىككە زادىلا يېتىشەلمىگۇدەك. بىر چاغدا كېيىك تۈيۇقسىز غايىب بولۇپ، پادىشاھ ئېگىز بىر يارنىڭ لېۋىگە كېلىپ قالغۇدەك. كېيىكنى قاچۇرۇپ قويغىنىغا زەردىسى قاينىغان پادىشاھ ئېتىنى ئارقىسىغا بۇراپ تۇرۇشىغا موزايدەك كېلىدىغان بىر يولۋاس پادىشاھقا قاراپ ئېتىلىپ كەلگۈدەك، يولۋاستىن ھۇركۈپ كەتكەن ئات ئالدى ئىككى پۇتىنى ئېگىز كۆتۈرگىنىچە قاتتىق بىر كىشنەپ، پادىشاھ بىلەن بىرگە ياردىن غۇلاپ كەتكۈدەك ...

پادىشاھ چۈشىدىن چۆچۈپ ئويغاندى. ئالتۇندىن ياسالغان شامداندىكى شام ھۇجرىنى غۇۋا يورۇتۇپ تۇراتتى. ئۇ بېشىنى ماموق ياستۇقتىن تەسلىكتە كۆتۈرۈپ، يونقاندىن سەل سۇغۇرۇلۇپ چىقىپ، ئېچىدە كەلىمە شاھادەتنى ئوقۇشقا باشلىدى. بىراق، پادىشاھنى يەنە غەپلەت باستى. ئۇخلىماسلىققا ھەر قانچە تىرىشقان بولسىمۇ، كۆزلىرى ئېلىشىپ زادىلا بولالماي يەنە ئۇخلاپ قالدى ۋە يەنە چۈش

ئەۋلاد گۇرۇپىسى
www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قوليازمىلار ئامبىرى

كۆرۈشكە باشلىدى.

بۇ قېتىم پادىشاھ ئوردىدىكى گۇللۇكنىڭ ئوتتۇرىسىغا ياسالغان ئېگىز راۋاقنىڭ ئۈستىدە ئانىسىدىن تۇغۇلما ھالەتتە تەمتىرەپ تۇرغۇدەك. راۋاقتىن چۈشۈپ كېتەي دېسە، نېمىشقىدۇر چۈشەلمىگۈدەك، گەپ قىلاي دېسە ئاۋازى چىقمىغۇدەك، دەل شۇ چاغدا كائىناتنى يورۇتۇپ تۇرغان قۇياش بىردىنلا ئاسماندىن دۈملاپ چۈشۈپ ئۆچۈپ قالغۇدەك. يەر يۈزىنى قاراڭغۇلۇق قاپلىغۇدەك. ئەمما، پادىشاھنىڭ كۆزى ھەممە نەرسىنى ئېنىق كۆرۈپ تۇرغۇدەك. بىر چاغدا ئوردىنىڭ سىرتىدا دۈپۈرلىگەن ئاياغ تىۋىشى ئاڭلانغۇدەك، پادىشاھ قارىغۇدەك بولسا، كىشىلەر تېنى بار، ھېشى يوق ھالەتتە ئوردىنىڭ چوڭ دەرۋازىسى ئالدىدىن قاتار تىزىلىپ ئۆتۈپ كېتىۋاتقۇدەك، ئۇلارنىڭ كۆپلۈكىدىن پادىشاھ سەپنىڭ باش - ئاخىرىنى پەرق ئېتەلمىگۈدەك. باشسىز بويۇنلاردىن سىرغىپ چىقىۋاتقان قان يولغا ئېقىپ، يولنى قىپقىزىل رەڭگە كىرگۈزۈۋەتكۈدەك. بۇنى كۆرگەن ھاجى پادىشاھ كۆزلىرىنى چەكچەيتكىنىچە ھەيران قالغۇدەك ...

ئەتىسى پادىشاھ نامازغا بامدات نامۇ تۇرالمىدى. قوبۇل ۋاقتى بولغاندا ئاندىن بىر ئامال قىلىپ، ئورنىدىن تۇردى - دە، كىيىمىنى كىيىپ قوبۇلخانىغا چىقتى. ئادەت بويىچە سالام - سائەت رەسىمىيەتلىرىنى تۈگىتىپ، ئۆز ھۇجرىسىغا قايتىپ كىردى ۋە ئالىم-ئۆلىمالارنى يېنىغا چاقىرىپ، ئۇلارغا كېچىدىن كۆرگەن چۈشلىرىنى بىر - بىرلەپ بايان قىلدى. ئاندىن ئۇلاردىن بۇ چۈشكە قانداق تەبىر بېرىش لازىملىقىنى سورىدى. ئۆلىمالار ھاجى پادىشاھنىڭ بۇ چۈشىگە دەماللىققا بىر نەرسە دەپ تەبىر بېرەلمىدى. شۇندا پادىشاھ بىر ئاز ئويلانغاندىن كېيىن كېسىپلا:

— بۇ چۈشنىڭ تەبىرى شۇكى، خوتەن شەھىرىنىڭ ئەتراپىدىكى بارلىق مېۋىلىك، مېۋىسىز دەرەخلەر ئادەم بويى ئېگىزلىكتە قالدۇرۇلۇپ، ئۈستى كېسىپ تاشلانسۇن! شۇندىلا بۇ قورقۇنچلۇق چۈش دەپئى بولغۇسى، — دېدى. ئۆلىمالار ھاجى پادىشاھنىڭ بۇ تەبىرىگە كەينى - كەينىدىن ئاپىرىن ئوقۇشتى. شۇنىڭ بىلەن خوتەن شەھىرى ئەتراپىدىكى بارلىق دەرەخلەر ئادەم بويى ئېگىزلىكتە قالدۇرۇلۇپ، ئۈستى كېسىپ تاشلاندى. مۇشۇ ئىشلار بولۇپ بىر نەچچە كۈن ئۆتكەندىن كېيىن ياقۇبېگ ئەۋەتكەن چاپارمەنلەر خوتەنگە

كېلىپ، ياقۇپبەگنىڭ خېتىنى ھاجى پادىشاھقا يەتكۈزدى. ھاجى پادىشاھ ئۇلارنى ناھايىتى ياخشى كۈتۈۋالدى ۋە ۋەزىر - ۋۇزرالىرى بىلەن تەپسىلىي مەسلىھەتلەشكەندىن كېيىن، ئالدى بىلەن ئوغلى شاھزادە نېمەتۇللاخاننى كاتتا سوۋغا - سالاملار بىلەن ياقۇپبەگنىڭ ئىستىقبالىغا ئەۋەتىش قارارىغا كەلدى.

قىلتاق

ئىككى نەپەر چاپارمەن چېدىرغا كىرىپ، ئاراچتىلا توختاپ ياقۇپبەگكە ئېگىلىپ تەزىم بەجا كەلتۈردى. ئاق كىگىزنىڭ ئۈستىدە گويا نېمىنىدۇر خىيال قىلىۋاتقاندەك، ئويچان قىياپەتتە ئولتۇرغان ياقۇپبەگ ئۇلارغا «قانداق بولدى؟» دېگەن مەنىدە سوئال نەزىرى بىلەن قارىدى. ئارىدىن كەكە ساقال، قىيغاق يۈز كەلگەن دارازا چاپارمەن ياقۇپبەگنىڭ مەقسىتىنى دەررۇ چۈشىنىپ، ئاۋازىنى ئامال بار مۇلايىم چىقىرىشقا تىرىشىپ، ئالدىرىماي سۆزلەشكە باشلىدى:

— ھەزرەتلىرىنىڭ مۇبارەك مەكتۇپلىرىنى ھاجى پادىشاھنىڭ قولىغا ساق - سالامەت تاپشۇرۇپ بەردۇق. ھاجى پادىشاھ مەكتۇپنى كۆرگەندىن كېيىن، ئوغلى شاھزادە نېمەتۇللاخاننى ئۆزلىرىنىڭ ئالدىلىرىغا سالامغا ئەۋەتتى. ئارقىمىزدىن كېلىۋاتىدۇ.

ياقۇپبەگ چاپارمەننىڭ سۆزلىرىنى ئاڭلاپ بولغاندىن كېيىن ئۇنىڭدىن ھاجى پادىشاھ ۋە خوتەنده كۆرگەن - بىلگەنلىرى ھەققىدە بەزى سوئاللارنى سورىدى. بۇنداق ئىشلارنى كۆپ قېتىم قىلىپ پىشىپ كەتكەن چاپارمەن سورالغان سوئاللارغا ھۇدۇقماي تولۇقى بىلەن جاۋاب بەردى. ياقۇپبەگ مەمنۇنىيەت بىلەن باش لىڭشىتىپ، چاپارمەنلەرنىڭ چىقىپ كېتىشىگە ئىجازەت بەردى.

چاپارمەنلەر چىقىپ كەتكەندىن كېيىن ياقۇپبەگ ئورنىدىن تۇرۇپ، چېدىرنىڭ ئىچىدە ئۇششاق قەدەملەر بىلەن مېڭىشقا باشلىدى. ئۇنىڭ چىرايىدا خۇشاللىق ئالامەتلىرى جىلۋىلىنىپ تۇراتتى. بولۇپمۇ ئۇنىڭ قويۇق قاشلىرى ئاستىدىكى بىر جۈپ كۆزى تېخىمۇ يوغىناپ، نۇرلىنىپ كېتىۋاتقاندەك كۆرۈنەتتى. ھاجى پادىشاھنىڭ ئوغلى نېمەتۇللاخاننىڭ سالامغا كېلىۋاتقانلىقى ئۇنىڭغا نۇسرەت ئىشىكىنىڭ ئېچىلغانلىقىدىن بىشارەت بەرگەندەك قىلاتتى. ئۇ ئۆزى ئويلاپ تاپقان تەدبىرنىڭ كۆڭۈلدىكىدەك ئونۇم

ئەۋلاد گۇرۇپپىسى
www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قولىيازمىلار ئامبىرى

بىرىۋاتقانلىقىدىن مەمنۇن بولغان هالدا: «خۇداغا شۈكۈر، تەلىيىم هەر هالدا ئوڭدىن كەلدى. مۇراد گۈلۈم پات ئارىدا چېچەك ئاچقۇسى. يارانقان ئىگەم ئۆزى ئىنايەت قىلىپ ماڭا زەپەر ئاتا قىلغۇسى» دېگەنلەرنى ئويلىدى.

شاهزادە نېمەتۇللاخان تولىمۇ داغدۇغىلىق ۋە هەشەمەتلىك كۈتۈۋېلىندى. يۈزلەپ قوي - قوزىلار سويۇلدى. چوڭ - چوڭ داشقازانلار ئېسىلىپ، پۈرىقى دىماغنى يارغۇدەك مەززىلىك پولو دۇملەندى. داستىخانغا مول قەنت - گېزەك، نازۇنېمەتلەر تىزىلدى. شاهزادە نېمەتۇللاخان ۋە ئۇنىڭ خاس هەمراهلىرى ئىززەت - ئىكرام بىلەن ئالاهىدە جابدۇلغان ئازادە چېدىرنىڭ تۆرىدىكى كۆرپىلەرگە باشلاندى. مېهمانلار كەڭ - كۇشادە يەپ - ئىچىپ ساهىبخانلار بىلەن مۇڭداشتى.

زىياپەتتە شاهزادە نېمەتۇللاخان دادىسى هاجى پادىشاه ئەۋەتكەن سوۋغا - سالام، تارتۇق - پىشكەشلەرنى ياقۇپبەگكە بىرمۇ بىر تاپشۇردى. ياقۇپبەگ تولىمۇ سۆيۈنگەن هالدا هەر بىر سوۋغا - سالامنى كۆزلىرىگە سۈرتۈپ، ئۈستى - ئۈستىلەپ رەھمەت - تەشەككۈر ئېيتتى. هاجى پادىشاهنىڭ تېنىنىڭ سالامەت، ئۆمرىنىڭ ئۇزۇن، دۆلىتىنىڭ زىيادە بولۇشىنى تىلەپ ئۇزۇندىن - ئۇزۇن دۇئا قىلدى. ئاندىن شاهزادە نېمەتۇللاخاننىڭ قەدەم تەشرىپ قىلغانلىقىدىن ئۆزىنىڭ چەكسىز مەمنۇن بولغانلىقىنى ئىزهار قىلىپ، شاهزادىگىمۇ كۆپتىن - كۆپ ئىززەت - ئىكراملار كۆرسەتتى.

شاهزادە نېمەتۇللاخان ياقۇپبەگنىڭ هۇزۇرىدا ئىككى كۈن مېهمان بولغاندىن كېيىن خوتەنگە قايتىش قارارىغا كەلدى. ياقۇپبەگ «شاهزادەمنىڭ لايىقىدا بولمىسىمۇ، كەمتىنىڭ ئازغىنا ئەقىدە - ئىخلاسى سۈپىتىدە قوبۇل كۆرگەيلا» دېگەندەك تەكەللۇپ سۆزلەر بىلەن شاهزادە نېمەتۇللاخانغا زەر يېپتىن توقۇلغان كۆزنى قاماشتۇرغۇدەك جۇلالىق كۆركەم سەللە، كىمخاپ تون، ئىگەر - جابدۇقلىرىغا ئالتۇن - كۈمۈش يالتىلغان ئېسىل نەسىللىك ئارغىماق ئات قاتارلىق قىممەتلىك نەرسىلەرنى سوۋغا قىلدى. شاهزادە بىلەن بىللە كەلگەن خاس مەهرەم، لەشكەر ۋە مۇلازىملارغىمۇ ئۆز لايىقىدا تون - سەرۇپاي، تەڭگە - تىللالارنى ئىنئام قىلدى. ئاندىن شاهزادىنىڭ ئالدىدا تۆۋەنچىلىك بىلەن يۇكۇنۇپ ئولتۇرۇپ:

— كۆپتىن - كۆپ شۈكرىكىم، يارانقان ئىگەمنىڭ ئۆزىنىڭ پەزلى كامالى بىلەن مېنى شاهزادەمنىڭ ئەزىز جامالىنى كۆرۈشكە

مۇشەررەپ قىلدى. بۇ مەن ئۇچۇن چەكسىز سائادەتتۇر. ئەمدى شانۇ شەۋكەتلىك ھاجى پادىشاھ ئاتامنىڭ دىدارىنى كۆرۈپ، باسقان قەدەملىرىنى كۆزۈمگە سۈرتۈش نېسىپ بولارمىكىن، دېگەن ئۈمىدتە ئىدىم. ئەگەر كەرەملىك شاھ ئاتام كەمىنە ئاجىزلىرىنىڭ بۇ ئەرزىمەس ئارزۇسىنى قوبۇل كۆرۈپ، بۇ پېقىرانە چېدىرىمغا قەدەم تەشرىپ قىلسا، ئاياغلىرىغا قونغان چاڭ - توزانلارنى ساقىلىم بىلەن سۈرتۈپ خىزمىتىدە بولسام، مۇبارەك دىدارىنى كۆرۈپ خىرەلەشكەن كۆزلىرىمنى مۇنەۋۋەر قىلسام، مۇبادا ھاجى پادىشاھ ئاتام بۇ يەرگە قەدەم تەشرىپ قىلىشنى ئۆزىگە راۋا كۆرمىسە، ئۆزۈم ئالدىغا بېرىپ بوسۇغىلىرىنى تاۋاپ قىلىپ دىدارىنى بىر كۆرۈپ يانسام، ئۆمرۈمدە ئارمىنىم قالماس ئىدى، — دېگەنلەرنى بايان قىلدى.

ياقۇپبەگنىڭ بۇ سۆزلىرىنى ئاڭلىغان شاھزادە نېمەتۇللاخاننىڭ كۆڭلى ئېرىپ، دەرھال بېرىپ ياقۇپبەگنى يۆلەپ تۇرغۇزدى - دە:

— مەن قايتىپ بارغاندىن كېيىن، ئۆزلىرىنىڭ بۇ ئارزۇ - ئىستەكلىرىنى شاھ ئاتامغا يەتكۈزىمەن. ياخشىسى ئۆزلىرى ئىشەنچلىك مۇلازىملاردىن بىر نەچچىنى ماڭا قوشۇپ بەرسىلە. مەن ئۇلارنى شاھ ئاتام بىلەن كۆرۈشتۈرسەم ھەمدە بۇ ئىشنىڭ قانداق بولغانلىقى ھەققىدىكى جاۋابنى شۇ كىشىلەر ئارقىلىق سىلىگە يەتكۈزسەم، — دېدى.

بۇ گەپ ياقۇپبەگكە ياغدەك ياقتى. چۈنكى، ئۇ ئۆزىمۇ مۇشۇنداق بىر ئەپچىل پۇرسەتنى كۈتۈپ تۇراتتى.

ياقۇپبەگ ئەمىر لەشكەر ئابدۇللا پانساتنى پىنھان بىر چېدىرغا باشلاپ كىرىپ، بىر پارچە خىشنى نەچچە قات تاۋار - دۇردۇن بىلەن قۇرئاننىڭ شەكلىدە ئوراپ ئۇنىڭ قولىغا تۇتقۇزدى - دە:

— سىلەر بېرىپ ھاجى پادىشاھقا مېنىڭ ئەقىدە - ئىخلاسىمنى تولۇق بايان قىلىڭلار، ئەگەر ئىشەنمىسە مۇشۇ «قۇرئان» بىلەن مېنىڭ نامىمدا قەسەم ئىچىڭلار. مەيلى قانداقلا بولسۇن، بىر ئامال قىلىپ ھاجى پادىشاھنى جەزمەن ئالدىمغا باشلاپ چىقىڭلار، — دېدى.

شاماللىق ساي

دەل - دەرەختىن ئەسەرمۇ بولمىغان كۆز يەتكۈسىز تاشلىق ساي غۇۋا بىر قەۋەت تۇمان ئىچىدە سوزۇلۇپ ياتاتتى.

ئەۋلاد گۈرۈپپىسى
www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قوليازمىلار ئامبىرى

يازدىكى ئۆتكۈنچى يامغۇرنى ھېسابقا ئالمىغاندا، ئاپىرىدە بولغاندىن بېرى سۇ يۈزىنى كۆرمىگەن بۇ ساي گويا تەبىئەتنىڭ يەكلىشىگە ئۇچرىغاندەك، تۆت پەسىلنىڭ ھەممىسىدىلا ئادەمنى بىزار قىلدىغان دەرىجىدە جىمجىت ۋە زېرىكەرلىك ئىدى. ئاندا - ساندا ئۆتۈپ قالدىغان كارۋانلارنىڭ تۇچىتىن قۇيۇلغان يوغان كولدۇرمىلىرى بۇ ساينى غەپلەت ئۇيقۇسىدىن ئويغاتماقچى بولغاندەك بار ئاۋازى بىلەن جارانگلىسىمۇ، كارۋاننىڭ ئۆزىشىغا ئەگىشىپ، ساي يەنە ئەسلىدىكى ھالىتىگە قايتىپ جىمىپ قالاتتى. باھار كېلىپ جىمى ئۇچار قۇشلار قىشلىق ئۇيقۇسىدىن ئويغىنىپ پەرۋاز قىلىشقا باشلىسىمۇ، بۇ ساينىڭ ئاسمىنى ئىگە - چاقسىز بالىغا ئوخشاش يېتىمسىراپ مۇڭلىنىپ تۇراتتى.

قۇياشنىڭ بارا - بارا ئۆرلىشىگە ئەگىشىپ تۇمان تارقىدى - دە، ساي قىپقىزىل شەپەق نۇرىغا چۆمۈلۈپ يالىلداپ تۇرغان جەيۈەتلىك بىر پارچە يالقۇنغا ئوخشاپ قالدى. بىر ئازدىن كېيىن يالقۇن بارغانسېرى قېنىق تۇسكە كىرىپ، ئۇنىڭ قاپ ئوتتۇرىسىدىن خۇددى ئوت دېگىزىدىن چىقىپ كېلىۋاتقاندەك بىر توپ ئاتلىق كىشىلەر چىقىپ كېلىشكە باشلىدى. ئۇلار ھەيۋەت بىلەن ئۇزۇن سەپ تۇزۇپ بىر خىل سۇرئەتتە ئىلگىرىلەپ كېلىۋاتاتتى.

بۇ ساينىڭ ئادەمنىڭ جېنىغا ئاق قاتتىق تېگىدىغان يېرى ئۇنىڭ جىمجىتلىقىدا بولماستىن، بەلكى تۆت پەسىلنىڭ ھەممىسىدىلا ئۇزۇلمەي غۇرقىراپ چىقىپ تۇرىدىغان بىزەك شامىلىدا ئىدى. بۇ شامال ياز كۈنلىرى ئۆزىنىڭ ئوتتەك قىزىق تەپتى بىلەن ئۆتكۈنچىلەرنىڭ يۈز - كۆزلىرىنى كۆيدۈرۈپ ئازابلىسا، قىش كۈنلىرى مۇزدەك سوغۇق نەشتىرىنى سانجىپ بۇرۇن - قۇلاقلارنى سەزمەس قىلىپ كاردىن چىقىرىۋېتىشكە تەييار تۇراتتى.

ئاتلىق سەپ داۋاملىق ئىلگىرىلىمەكتە ئىدى. سەپنىڭ ئوتتۇرىسىدا ئالتۇن يالىتىلغان ئىگەر - چابدۇقلۇق قاشقا ئاتقا مىنگەن ھاجى پادىشاھ قېلىن سۆسەر جۇۋىغا مەھكەم ئورنىپ مۇگدەپ ئولتۇراتتى.

ھاجى پادىشاھ دەسلەپتە ياقۇپبەگنىڭ ئالدىغا بېرىشنى ئانچە خالىمىغانىدى. ئەمما، ياقۇپبەگنىڭ ئەلچىلىرى ئۇنى ياقۇپبەگنىڭ ئالدىغا بېرىشقا ئۇندەپ چىڭ تۇرۇۋالدى. ھەتتا «بىز سىلىنىڭ ئامان» ئېسەنلىكلىرىگە خۇدانىڭ ھەققى - ھۆرمىتى بىلەن كېپىللىك قىلىمىز» دېگەندەك سۆزلەرنى قىلىپ ياقۇپبەگنىڭ ئامىدىن

«قۇرغان» تۇتۇپ قەسەم ئىچىشتى. ئۇنىڭ ئۇستىگە شاھزادە نېمەتۇللاخانمۇ ئەلچىلەرنىڭ گېپىنى ياقلاپ، ھەر خىل گەپ - سۆزلەر بىلەن ئۇنى ياقۇپبەگنىڭ ئالدىغا بېرىپ كېلىشكە دالالەت قىلدى. نەتىجىدە، ھاجى پادىشاھ ياقۇپبەگنىڭ ئالدىغا قاراپ يولغا چىقتى. ئەمما، كۆڭلى تازا خاتىرجەم بولمىغانلىقتىن گەپ - سۆز قىلىش ئۈياقتا تۇرسۇن يول بويى قاپىقىنىمۇ ئاچماي كېلىۋاتاتتى.

ئۇلار شۇ تەرىقىدە يېرىم كۈندىن ئارتۇقراق يول يۈرگەندىن كېيىن، يىراق كۈن پېتىش تەرەپتە ياقۇپبەگنىڭ چېدىر - بارگاھلىرىنىڭ ئۇستىگە قادالغان تۇغ - ئەلەملەر غۇۋا كۆزگە چېلىقىشقا باشلىدى.

بۇنىڭ بىلەن ئەتىگەندىن باشلاپ بۇ قارغىش تەككۈر تاقىر سايدا توختىماي يول يۈرۈپ چارچاپ كەتكەن ئاتلىقلارغا بىر ئاز جان كىرگەندەك بولۇپ، باشلىرىنى كۆتۈرۈپ ئاتلىرىنى دۈپتىشكە كىرىشتى.

بۈمۈ قىسمەت

ئەمىر لەشكەرلەر چېدىرغا كىرىپ، ياقۇپبەگكە ھاجى پادىشاھنىڭ يېقىنلاپ كېلىۋاتقانلىقىنى مەلۇم قىلدى. بۇنى ئاڭلىغان ياقۇپبەگ ئورنىدىن دەس تۇرۇپ چېدىرنىڭ ئالدىغا چىقتى ۋە يېراقتىن كېلىۋاتقان بىر توپ ئاتلىقلارنى كۆرۈپ ئىچ - ئىچىدىن خۇشال بولۇپ كەتتى. ئۇنىڭ بۇنداق ھەقىقىي خۇشال بولىدىغان، يەنە كېلىپ خۇشاللىقىنى چىرايىدا ئىپادىلەيدىغان چاغلىرى كەمدىن - كەم كۆرۈنەتتى. چۈنكى، ئۇ ھاياتلىق بىلەن ئۆلۈم ئارىسىدا تاسقىلىپ يۈرۈپ، تالاي ئىسسىق - سوغۇق قىسمەتلەرنى بېشىدىن كەچۈرۈپ، ئاخىر ئۆزىنىڭ قارامىلىقى، قاتتىق قوللۇقى ۋە رەھىمسىزلىكىگە تايىنىپ دەۋر سۈرۈپ كەلگەچكە، ھەددىدىن زىيادە خۇشاللىق ئۇنىڭغا نىسبەتەن تەنتەكلىك ۋە ئاجىزلىقنىڭ ئىپادىسىدەك تۇيۇلاتتى. ئەمما، شۇ تاپتا ئۇ بۇنداق خىيالالارنى پۈتۈنلەي ئېسىدىن چىقىرىۋەتكەندەك قىلاتتى.

ھاجى پادىشاھ باشچىلىقىدىكى ئاتلىق كىشىلەر بارغانسېرى يېقىنلاپ كېلىشكە باشلىدى. ياقۇپبەگ مىرزا بېشى، ئەمىرلەشكەر ۋە باشقا ئالىي دەرىجىلىك ئەمەلدارلارنى باشلاپ ئۇلارنىڭ ئالدىغا باردى

ئەۋلاد گۇرۇپىسى
www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قوليازمىلار ئامبىرى

ۋە هاجى پادىشاھ مىنگەن ئاتنىڭ ئىگەر، ئۇزەڭگىلىرىنى يۇز - كۆزلىرىگە سۈرتۈپ كۆز يېشى قىلدى. ياقۇپبەگ ۋە ئۇنىڭ ئەمەلدارلىرى داق يەردە يۈكۈنۈپ ئولتۇرۇپ هاجى پادىشاھقا تەزىم بەجا كەلتۈردى ھەمدە ھەمىسى بىر ئېغىزدىن هاجى پادىشاھقا ئۇزۇن ئۆمۈر تىلىدى. بۇنى كۆرگەن هاجى پادىشاھ ئوڭايسىزلانغاندەك بولۇپ ئاتتىن چۈشمەكچى بولدى. ئەمما، ياقۇپبەگ ھەر خىل شېرىن سۆزلەر بىلەن هاجى پادىشاھنى ئاتتىن چۈشكىلى قويمىدى. ئەكسىچە، ئاتنى ئۆز قولى بىلەن يېتىلەپ ئۆزىنىڭ ھەيۋەتلىك چېدىرىنىڭ ئالدىغا كەلگەندىلا ئاندىن هاجى پادىشاھنى ئاتتىن ئۆزى كۆتۈرۈپ چۈشۈردى. بۇ چاغدا ئەتراپتا دەبدەبىلىك ناغرا - سۇناي سادالىرى ياڭرىدى. ياقۇپبەگ هاجى پادىشاھنى قولتۇقىدىن يۆلەپ ئەللىك - ئاتمىش قەدەم ئۆزۈنلۇقتا سېلىنغان ئاق شايى پاياندار ئارقىلىق ئۆز چېدىرىغا باشلاپ كىرىپ تۆرگە باشلىدى.

هاجى پادىشاھنىڭ شەرىپىگە ھەر خىل نازۇ - نېمەتلەر بىلەن مول داستىخان سېلىندى. هاجى پادىشاھ ئارتۇقچە تۇزۇت قىلىپ ئولتۇرماي داستىخانغا باقتى. ياقۇپبەگ هاجى پادىشاھنىڭ تۆۋۈندە ئولتۇرۇپ، هاجى پادىشاھقا ئۆز قولى بىلەن چاي قۇيدى ۋە ئۇياق-بۇياقتىن سۆزلىگەچ هاجى پادىشاھنى داستىخانغا كۆپرەك بېقىشقا ئۇندىدى. داستىخان يىغىلىپ دۇئا قىلىنىپ بولغاندىن كېيىن ياقۇپبەگ ئورنىدىن تۇرۇپ قول قوشتۇرۇپ تولىمۇ مۇلايىملىق بىلەن هاجى پادىشاھقا:

— پادىشاھ ئاتام خېلى ئۇزۇن بىر مەزگىل مۇبارەك تاۋاپگاھىمىز مەككە مۇكەررەمدە ئىستىقامەت قىلىپ هاجىلىق مەرتىۋىسىگە ئېرىشكەن. پېقىر بولسا بىلىپ - بىلمەي قىلغان گۇناھى كەبىرلىرىمدىن پارىڭ بولۇش ئۈچۈن، ئۇلۇغلىرىمىزنىڭ مازار - ماشايىخلىرىنى زىيارەت قىلىپ يۈرگەن ئاددىي بىر تاۋاپچىمەن. ئۆلىمالاردىن «هاجى ياكى غازى بىلەن بىر قېتىم قۇچاقلىشىپ كۆرۈشۈش، پەيغەمبەر بىلەن بىر قېتىم كۆرۈشكەنگە باراۋەر» دېگەن ھەدىسنى ئاڭلىغانىدىم. هاجى پادىشاھ ئاتام بىلەن بىر قېتىم قۇچاقلىشىپ كۆرۈشۈش پۈرسىتىگە مۇيەسسەر بولالىغان بولسام، ئۆزۈمنى بۇ دۇنيادا چەكسىز بەختلىك هېس قىلغان بولاتتىم، — دېدى.

بۇ گەپلەرنى ئاڭلىغان هاجى پادىشاھنىڭ كۆڭلى ئېرىپ ئورنىدىن تۇردى. ياقۇپبەگ غۇلىچىنى كەرگىنىچە كېلىپ هاجى پادىشاھنى

قۇچاقلىدى ۋە شۇ پېتى دەس كۆتۈرۈپ، ئالدىن چېدىرغا يانداپ راسلاپ قويۇلغان بىر قاراڭغۇ يەرگە ئېلىپ كىردى. ھاجى پادىشاھ نېمە ئىشلارنىڭ بولۇۋاتقانلىقىنى بىلمەي بولغۇچە بىر نەچچە ئادەم كېلىپ ئۇنى يەرگە يېقىتىپ چەمبەرچاس باغلىدى. ئاردىدىن بىرەيلەن ھاجى پادىشاھنىڭ تون ۋە كۆڭلەكلىرىنى يىرتىپ كۆكسىنى يالىڭاچلىدى - دە، يېنىدىن يالىداپ تۇرغان بىر خەنجەرنى چىقىرىپ ئۇنىڭ كۆكسىگە كۇچ بىلەن ئۇردى. «گاچ» قىلغان ئاۋاز بىلەن تەڭ خەنجەر ھاجى پادىشاھنىڭ كۆكرىكىگە دەستىنىڭ تۇڭگىچە پېتىپ كەتتى. بۇ چاغدا ھاجى پادىشاھ زەئىپ ئاۋاز بىلەن ئىڭراشقا باشلىدى. ھېلىقى كىشى خەنجەرنى سۇغۇرۇۋېلىپ ھاجى پادىشاھنىڭ كۆكرىكىگە ئارقا - ئارقىدىن كۇچ بىلەن بىر نەچچە قېتىم ئۇردى. ھاجى پادىشاھنىڭ كۆكرىكىدىن ئېتىلىپ چىققان قان ئۇنىڭ كىيىم - كېچەك، يۇز - كۆزلىرىگە چاچراپ كەتتى. بىر ئازدىن كېيىن ھاجى پادىشاھنىڭ پۈت - قولى تىپىرلاشتىن توختاپ كۆزىنىڭ قارىچۇقى تارتىلىپ كەتتى.

ياقۇپبەگ ھاجى پادىشاھنىڭ جېنى تولۇق چىقىپ بولغانلىقىنى بىلگەندىن كېيىن ھېلىقى كىشىلەرگە:

— بۇنى مۇشۇ يەرنىڭ ئۆزىدىلا بىر تەرەپ قىلىڭلار، ھېچكىم بىلىپ قالمىسۇن، بولمىسا كاللاڭلار بىلەن جاۋاب قىلمىسلەر، — دەپ قويۇپ چېدىردىن يېنىپ چىقتى ۋە مىرزىسغا ھاجى پادىشاھنىڭ نامىدىن «مەن ئۇكام ياقۇپبەگ بىلەن بۇگۇن كېچە مۇشۇ يەردە مۇڭدىشىپ، ئەتە ئۇنى خوتەنگە ئۆزۈم باشلاپ كىرىمەن، سىلەر خاتىرجەم قايتىپ بېرىپ ئوغلۇم نېمەتۇللاخانغا يەتكۈزۈپ قويۇڭلار، بارلىق ئەمىرلەشكەر ۋە ئوردا ئەمەلدارلىرىنى ئېلىپ ئالدىمغا چىقسۇن» دېگەن مەزمۇندا بىر پارچە خەت يازدۇرۇپ، ئۇنىڭغا ھاجى پادىشاھنىڭ مۆھۈرىنى بېسىپ، ھاجى پادىشاھنى كۈتۈپ تۇرۇشقان مۇلازىم ۋە لەشكەرلەرنىڭ قولىغا تۇتقۇزدى. ئۇلار بۇ خەتنى كۆرۈپ خاتىرجەم بولغان ھالدا كەلگەن يولى بىلەن خوتەنگە قاراپ يۇرۇپ كەتتى.

ھاجى پادىشاھ ياقۇپبەگنىڭ چېدىرىغا پەقەت ئون نەچچىلا خاس مەھرەملىرى بىلەن بىللە كىرگەنىدى. ياقۇپبەگنىڭ ئەمىر لەشكەرلىرى ئالدىن ئورۇنلاشتۇرۇلغان پىلان بويىچە ھاجى پادىشاھنى قانداق بىر تەرەپ قىلغان بولسا، ئۇلارنمۇ خۇددى شۇنداق بىر تەرەپ قىلدى. بۇ ئىشلار شۇ قەدەر ئۇستىلىق بىلەن تېز ھەم مەخپىي بىر

ئۇلاد گۇرۇپپىسى
www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قولىيازمىلار ئامبىرى

تەرەپ قىلىنىدىكى، بۇنى ياقۇپبەگنىڭ بىر نەچچە ئىشەنچلىك ئادەملىرىدىن ئۆزگە ھېچكىم سەزمىدى.

پۇشايمان

تېخى قار چۈشمىگەن بولسىمۇ، سوغۇق جاندىن ئۆتكۈدەك دەرىجىدە قاتتىق بولۇۋاتاتتى. پەقەت چۈش بولاي دېگەندىلا بۇلۇتلار ئارىسىدىن چىققان قۇياش گويا ئۆزىنىڭ ھېلىمۇ مەۋجۇت ئىكەنلىكىدىن بىشارەت بېرىش ئۈچۈن، ئەتەي ئۆزىنى كۆرسىتىۋاتقاندەك ئۇزاق ئۆتمەي كۆزدىن غايىب بولاتتى. قۇياشنىڭ غايىب بولۇشى بىلەنلا ئالەم غۇۋالىشىپ، ئادەمنىڭ كۆڭلىنى غەش قىلىدىغان كۆڭۈلسىز بىر مەنزىرە شەكىللىنەتتى.

ياقۇپبەگ سەپنىڭ ئالدىدا ئاتلىق لەشكەرلەر بىلەن بىللە كېلىۋاتاتتى. ئۇ پارقىراپ تۇرىدىغان سۆسەر جۇۋىغا ئورىنىۋالغان بولۇپ، ھەدەپ ئەتراپتىن كۆزىنى ئۇزمەيتتى، ئالدىغا ئۈچرىغانلىكى نەرسىلەرگە، يىلان باغرى سوزۇلۇپ يانقان چىغىر يوللارغا، ئۇ يەر، بۇ يەردە ئۈچراپ تۇرىدىغان غۇۋزمەك - غۇۋزمەك پاكار ئۆيلەرگە، ئۆيلەرنىڭ ئەتراپىدىكى بىر - بىرىگە كىرىشىپ كەتكەن ئۇرۇق، ئۇۋزمە، شاپتۇل دەرەخلىرىگە قىزىقسىنىپ قارايتتى.

ياقۇپبەگنىڭ لەشكەرلىرى خوتەنگە يېقىنلاپ قالغاندا ئالدىن يۇرگۈچى ئاتلىق لەشكەرلەردىن چاپارمەن كېلىپ، ياقۇپبەگكە شاھزادە نېمەتۇللاخاننىڭ بىر توپ ئاتلىقلار بىلەن بۇ تەرەپكە كېلىۋاتقانلىقىنى مەلۇم قىلدى. ياقۇپبەگ مەغرۇر قىياپەتتە لەشكەرلەرگە يۇرۇشنى توختىتىش ھەققىدە پەرمان چۈشۈردى. ئاندىن چاپارمەننى ئۆزگە يېقىن چاقىرىپ ئۇنىڭغا نېمىلەرنىدۇر تاپىلىدى. چاپارمەن شۇ ھامان ئېتىنى قامچىلاپ بايا كەلگەن يولى بىلەن تېزلىكتە كېتىپ قالدى.

شاھزادە نېمەتۇللاخان بارلىق ئەمىرلەشكەر ۋە ئوردا ئەمەلدارلىرىنى ئەگەشتۇرۇپ ئاز بىر قىسىم ئوردا ئاتلىق لەشكەرلىرىنىڭ ھەمراھلىقىدا دادىسى ھاجى پادىشاھنىڭ ئالدىغا چىقىش ئۈچۈن كېلىۋاتاتتى. ئۇلار ئېتىنى تېز - تېز قامچىلاپ بىر مەزگىل يول يۈرگەندىن كېيىن كەنت، مەھەللىلەرنى ئارقىدا قالدۇرۇپ، ئانچە چوڭ بولمىغان بىر تۆپىلىكتىن ھالقىپ كەلگەن بىر سايغا چۈشۈشتى. ئەمما، دەل شۇ چاغدا غەلىتە بىر ئىش يۈز بەردى.

يەنى ئۇلار تۆپلىكتىن ئەمدىلا ھالقىپ سايىغا چۈشۈشىگە خۇددى يەردىن ئۇنۇپ چىققاندەك ئالدى تەرەپتىن بىر توپ ئاتلىق كىشىلەر پەيدا بولۇپ ئۇلارغا قاراپ ئېتىلىپ كەلدى. نېمە ئىش بولغانلىقىنى بىلەلمەي، دەماللىققا گاڭگىراپ قالغان نېمەتۇللاخان ئېتىنىڭ تىزگىنىنى تارتىپ تۇرۇشىغا ئارقا تەرەپتىن ئات چاپتۇرۇپ كەلگەن بىرەيلەن بىر نەيزە ئۇرۇپ، ئۇنى ئاتتىن تىك موللاق چۈشۈردى. نېمەتۇللاخان ئىڭىرىغان پېتى ئېغىناپ ئورنىدىن تۇرۇپ بولغۇچە بىر نەچچە ئادەم دەرھال ئېتىدىن سەكرەپ چۈشۈپ، ئۇنى يەرگە بېسىپ تۇرۇپ قىل ئارغامچا بىلەن پۇت - قولىنى مەھكەم باغلۇەتتى. نېمەتۇللاخان ئۇزۇنىڭ ھاجى پادىشاھنىڭ ئەتىۋارلىق شاھزادىسى ئىكەنلىكىنى تىلغا ئېلىپ تۇرۇپ ئۇلارنى تىللىدى، تېپىچەكلىدى. بىراق، بۇلارنىڭ ھېچقانداق ئۇنۇمى بولمىدى. شۇ چاغدىلا ئۇزۇنىڭ ئالدىنىپ ياقۇپبەگنىڭ قاپقىنىغا دەسسىگەنلىكىنى بىلىپ قاتتىق پۇشايمان قىلدى. ئەمما، ئۇزۇنىڭ ئاللىقاچان كېچىككەنلىكىنى ئۇزىمۇ ھېس قىلىپ يەتتى.

شاھزادە نېمەتۇللاخاننىڭ ئاتتىن يىقىلغانلىقىنى كۆرگەن خاس قوغدىغۇچىلار ئۇنى قۇتقۇزماقچى بولۇپ كېلىۋىدى، ئاڭغىچە ئارقا تەرەپتىن ئۇرۇلغان ئوتكۇر پولات قىلىچلار ئۇنىڭغا ئىمكان بەرمىدى. قالغانلارمۇ ھايىت - ھۇيىت دېگۈچە ئاتتىن يىقىلىپ، پۇت - قوللىرى باغلىنىپ بولدى. قارشىلىق كۆرسىتىپ باغلاققا بوي بەرمىگەنلەر قىلىچ يەپ، شۇ يەرنىڭ ئۇزىدىلا ئۇ ئالەمگە سەپەر قىلدى.

قىرغىن

ياقۇپبەگ لەشكەرلىرى بىلەن خوتەن شەھەر سېپىلىنىڭ يېنىغا چىدىر - بارگاھلىرىنى تىكىپ ئورۇنلاشتى ھەمدە شۇ چاغنىڭ ئۇزىدىلا قول ئاستىدىكىلەر بىلەن قىسقا كېڭەش ئۆتكۈزۈپ، كېڭەشنىڭ قارار قىلىشى بىلەن ئېزىز بەگ جاللاتنى ئالدى بىلەن شەھەرگە كىرىپ ھاجى پادىشاھنىڭ خەزىنىسىنى يىغىشتۇرۇشقا بۇيرىدى.

ئېزىز بەگ جاللات بەش يۈز نەپەر خىللانغان ئاتلىق لەشكەرنى باشلاپ چاقماق تېزلىكىدە خوتەن شەھەر ئىچىگە كىردى ۋە ئۇدۇل ھاجى پادىشاھنىڭ ئوردىسىغا باستۇرۇپ بېرىپ، ئوردىنى قوغداۋاتقان ئاز بىر قىسىم لەشكەر ۋە ئوردا ئەمەلدارلىرىنى تۇتۇپ شۇ يەردىلا

ئەۋلاد گۇرۇپىسى
www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قوليازمىلار ئامبىرى

قىلىچ بىلەن چېپىپ تاشلىدى. نەتىجىدە ھەش - پەش دېگۈچە پۈتۈن ئوردىنى قامال قىلىپ، خەزىنىلەردىكى بارلىق ئالتۇن - كۈمۈش ۋە ئونچە - مەرۋايىتلارنى ساق - سالامەت قولغا چۈشۈردى. بۇ ئالتۇن-كۈمۈش، ئونچە - مەرۋايىتلار ئۇلار پەرەز قىلغاندىنمۇ نەچچە ھەسسە ئارتۇق ئىدى.

ياقۇبېگ بۇ خەۋەرنى ئاڭلاپ ناھايىتى خۇرسەن بولدى ۋە بارلىق لەشكەرلىرىنى سەپ بىلەن شەھەرگە كىرىشكە بۇيرۇدى. تالاڭ سۈزۈلگۈچە بولغان ئارىلىقتا ياقۇبېگنىڭ لەشكەرلىرى شەھەرگە كىرىپ، شەھەرنىڭ مۇھىم نۇقتىلىرىنى ئىشغال قىلىپ بولدى. ئۇلار خەلقنى چۆچۈتۈپ قويماسلىق ئۈچۈن، بۇ ئىشلارنى ئېھتىياتچانلىق بىلەن مۇمكىنقەدەر شەپە چىقارماي ئەملگە ئاشۇردى.

ئەتىسى شەھەر خەلقى ئۇيقۇسىدىن ئويغىنىپ، ئەھۋالنىڭ باشقىچە ئىكەنلىكىنى ھېس قىلىپ ھەيران قېلىشتى. ئۇلار ئۈچۈن تولىمۇ تاسادىپىي يۈز بەرگەن بۇ ئۆزگىرىشلەر خۇددى قورقۇنچلۇق چۈشكە ئوخشاش ئۇلارنى ھەر خىل گۇمانلارغا سالاتتى. شۇڭا بىردىن، ئىككىدىن بىر يەرگە جەم بولۇپ، بىر - بىرىدىن بۇنىڭ نېمە ئىش ئىكەنلىكىنى سورىشاتتى. ئەمما، ھېچكىم بۇ ئىشلارنىڭ سەۋەبىنى بىلمەيتتى. ئۇياقتىن بۇياققا ئۆتۈشۈپ تۇرغان يات كىشىلەرگە قىزىقىش بىلەن سەپسېلىشاتتىمۇ، ھېچكىم ئۇلارنىڭ زادى نېمە ئادەملەر ئىكەنلىكىنى، خوتەنگە نېمە مەقسەتتە كەلگەنلىكىنى سوراشقا پېتىنالمايتتى.

بۇگۈن بارلىق شەھەر ئاھالىسى ئۇچۇن بىر خىل ھەيرانلىق ۋە ۋەھىمە ئىچىدە ئۆتۈپ كەتتى.

ئەتىسى چۈشكە يېقىن كوچىدا قوللىرىدا تاياق - توقماق كۆتۈرۈشۈۋالغان بىر توپ كىشىلەر پەيدا بولدى. ئۇلار ھەدەپ «ھاجى پادىشاھىمىز قېنى؟»، «بىزگە ھاجى پادىشاھىمىزنى تېپىپ بېرىش!»، «يات تائىپىلەرنى شەھەردىن قوغلاپ چىقىرايلى!» دېگەندەك چۇقان - سۈرەنلەرنى سېلىپ، ئالدىغا ئۇچرىغانلىكى ياقۇبېگنىڭ لەشكەرلىرىنى تۆتۈۋېلىپ ئۇرۇپ، دەسسەپ چەيلەشكە باشلىدى. بۇنى كۆرگەن شەھەر ئاھالىسى تەرەپ - تەرەپتىن كېلىپ ئۇلارغا قوشۇلۇپ، ئۇلارنىڭ توپى بارغانسېرى زورىيىشقا باشلىدى.

ياشلاردىن باشقا مويسىپىت بوۋايلار، ھەتتا ئايالالرمۇ كېلىپ بىر توپقا قوشۇلدى. نەتىجىدە، ئانچە ئۆزۈنغا بارمايلا ئۇلار ھەيۋەتلىك بىر قوشۇنغا ئايلىنىپ، خۇددى تۇغاندىن ھالقىغان كەلكۈنگە ئوخشاش

ياقۇپبەگنىڭ لەشكەرلىرى مەركەزلىك ئورۇنلاشقان ئورۇنغا قاراپ تاشلاندى.

ياقۇپبەگنىڭ لەشكەرلىرى ئۇلارغا قارىتىپ ئوق ئېتىشقا باشلىدى. توپنىڭ ئالدىدا كېلىۋاتقانلار ئوق تېگىپ ئارقا - ئارقىدىن يېقىلىشقا باشلىدى. ئەمما، ئۇلار توختاپ قالمىدى. ئەكسىچە غەزەپ - نەپرەتلىرى قاينىاپ - تېشىپ، جەسەتلەرنى ئاتلاپ ئۆتۈپ، پۈتۈن كۈچى بىلەن ياقۇپبەگنىڭ لەشكەرلىرىگە قاراپ ئېتىلدى.

بۇ ئۇرۇش شۇ تەرىقىدە تاكى كۈن پېشىن بولغۇچە داۋام قىلدى. شەھەر ئاھالىسى چېكىنىش ئۈياقتا تۇرسۇن، ئۇدۇلدىن - ئۇدۇل قىستاپ كەلدى. ياقۇپبەگنىڭ مىلتىق ئېتىپ ھالىدىن كەتكەن لەشكەرلىرى ئاخىر ئامالسىز قېلىپ، پاتپاراق بولۇشۇپ چېكىنىشكە باشلىدى.

ئارىدىن يەنە ئۇچ كۈن ئۆتتى. بۇ جەريانىدا خوتەن شەھىرى ۋە شەھەرگە يېقىن يېزىلاردىن كەلگەن خەلق توپلىشىپ، ئۆز يۇرتىنى قوغداش يولىدا ياقۇپبەگنىڭ لەشكەرلىرى بىلەن قان كېچىپ ئېلىشتى. ئەمما، ئۇلارنىڭ قولىدا تاياق - توقماقتىن ئۆزگە قورال بولمىغانلىقى ئۈچۈن، كۆپ ساندىكى كىشىلەر ھاياتىدىن ئايرىلدى.

ئالتىنچى كۈنى چاشكا ۋاقتى بىلەن تاياق - توقماق، پالتا - كەكە ۋە ئورغاق، ئارىلار بىلەن قوراللانغان نەچچە مىڭ كىشى خوتەنگە بېسىپ كېلىشتى. بۇلار خوتەننىڭ يات تائىپىدىكى كىشىلەر تەرىپىدىن بېسىۋېلىنغانلىقىنى ئاڭلاپ، يا ئۆلۈم، يا كۆرۈم دېگەن نىيەتتە بېلىنى باغلاپ، ئۇزۇن مۇساپىنى بېسىپ كەلگەن چېرىيەلىكلەر ئىدى.

چېرىيەلىكلەر شەھەرنى يان تەرەپتىن ئايلىنىپ ئۆتۈپ، ئۇدۇل ياقۇپبەگنىڭ چېدىر - بارگاھلىرىغا قاراپ يوپۇرۇلدى. ياقۇپبەگنىڭ ئاتلىق لەشكەرلىرى قىلىچلىرىنى يالتىڭلاپ كېلىپ، ئۇلارنىڭ ئالدىنى توسماقچى بولدى. ئەمما، ئۇلار ئاتلىرىنى ناھايىتى تېز چاپتۇرغانلىقى، ئۇنىڭ ئۈستىگە ئىككى ئوتتۇرىدىكى ئارىلىق يېقىنلاپ قالغانلىقى ئۈچۈن، ئاتلىرىنىڭ تىزگىنلىرىنى تارتىشقا ئۈلگۈرمەيلا، توپنىڭ ئوتتۇرىسىغا كىرىپ قالدى. چېرىيىلىكلەر بۇ پۇرسەتنى غەنىيمەت بىلىپ، دەرھال چەمبەر شەكلىدە دەۋرەپ كېلىپ ئۇلارنى ئارىغا ئېلىۋالدى -دە، باش - كۆزلىرىگە چېپىلىۋاتقان قىلىچلارغا قارىماستىن پىتراپ تۇرغان ئاتلارنىڭ پاچاقلىرىغا تاياق - توقماقلار بىلەن ئۇرۇپ يېقىتىشقا باشلىدى. ئات بىلەن بىللە يىقىلغان

ئەۋلاد گۇرۇپپىسى
www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قوليازمىلار ئامبىرى

لەشكەرلەر ئۆزىنى ئوڭشاپ بولغۇچە تاياق زەربىسىدىن قاش قاپاقلىرى يېرىلىپ داد - پەرياد سېلىشقا باشلىدى. بىر قىسىم لەشكەرلەر يىقىلغان ئاتنىڭ ئاستىدا قېلىپ تۇنجۇقۇپ ئۆلدى.

بۇ ئەھۋاللارنى ئۆز كۆزى بىلەن كۆرۈپ تۇرغان ياقۇپبەگ ئاتلىق لەشكەرلىرىنىڭ چېرىيەلىكلەرگە تەڭ كېلەلمەيدىغانلىقىغا كۆزى يېتىپ، سەرۋازلارنى مىلتىقلارنى ئىشقا سېلىشقا بۇيرۇدى. بىراق، ياقۇپبەگنىڭ ئاتلىق لەشكەرلىرى چېرىيەلىكلەر بىلەن ئارىلىشىپ كەتكەنلىكى ئۈچۈن، مىلتىقلار قۇلايسىز ئەھۋالغا چۈشۈپ قېلىپ بۇنىڭمۇ ئۇنۇمى بولمىدى.

چېرىيەلىكلەر ھەدەپ ياقۇپبەگنىڭ چېدىرىغا قىستاپ كەلدى. ئەھۋالنىڭ ئۆزى ئۈچۈن بەكمۇ خەتەرلىك تەرەپكە قاراپ يۈزلەنگەنلىكىنى سەزگەن ياقۇپبەگ سارايسىمە ئىچىدە توپچىلارنى جەڭ مەيدانىنى قارا - قويۇق توپقا تۇتۇشقا بۇيرۇدى. زەمبىرەكلەر ئارقا-ئارقىدىن ئېتىلىپ جەڭ مەيدانىنى قويۇق چاڭ - توزان قاپلاپ كەتتى.

چېرىيەلىكلەر ياقۇپبەگنىڭ لەشكەرلىرىگە قارشى توپتوغرا بىر كېچە - كۈندۈز مۇرىنى مۇرىگە تېرەپ جاسارەت بىلەن ئېلىشتى. ئۆز قېرىنداشلىرىنىڭ ئۆلۈپ تۇگەپ كېتىۋاتقانلىقىنى كۆرۈپ تۇرۇپمۇ بىچىر ئىككىلەنمىدى. ئەكسىچە، ئۆز يۇرتىنى قوغداش، قېرىنداشلىرى ئۈچۈن ئىنتىقام ئېلىش ئىرادىسى بارغانسېرى ئۇچىيىپ، ياقۇپبەگنىڭ لەشكەرلىرى بىلەن جان تىكىپ كۈرەش قىلدى. ئەمما، ئۇلار ياقۇپبەگنىڭ لەشكەرلىرى قورال - ياراغ جەھەتتە ناھايىتى خىل بولغانلىقى ئۈچۈن ئارتۇقچە بەرداشلىق بېرەلمەي، جەڭ مەيدانلىرىدا ئاساسىي جەھەتتىن قېرىلىپ تۇگىدى. ياقۇپبەگنىڭ لەشكەرلىرىمۇ ئېغىر دەرىجىدە تالاپەتكە ئۇچرىدى. شۇ كۈنگە كەلگۈچە بولغان ئۇرۇشنىڭ تەڭدىن تولىسىنى جەڭ ئىشلىرى بىلەن ئۆتكۈزگەن بولسىمۇ، ھازىرغا قەدەر بۇنداق ئىرادىلىك رەقىبىنى كۆرۈپ باقمىغان ۋە بۇ قەدەر ئېغىر زىيان تارتمىغان ياقۇپبەگ دەرغەزەپكە كېلىپ بارلىق لەشكەرلىرىگە پۈتۈن سەپ بويىچە قەتلىئامغا ئۆتۈشكە ۋە خوتەننى تالان - تاراج قىلىشقا پەرمان بەردى. بۇنىڭ بىلەن ياقۇپبەگنىڭ لەشكەرلىرى تەرەپ - تەرەپكە چېپىپ يۇرۇپ، ئۇچرىغانلىكى كىشىلەرنى ئۆلتۈرۈپ تاشلىدى. قەدىمىي يەتكەنلىكى ئۆيلەرنى بۇلاپ - تالاپ ئاندىن ئوت قويۇپ كۆيدۈرۈۋەتتى. بۇ دەھشەتلىك قىرغىن ئۈدا بىر نەچچە كۈن داۋاملىشىپ ھەممىلا يەرنى قانغا مىلىنىپ ياتقان جەسەتلەر قاپلاپ كەتتى. ئۆي - ۋارانلار

كۆيۈپ خارابلىككە ئايلىنىپ، ئاسمانىنى ئىس - توتەك قاپلاپ، خوتەننىڭ ئىلگىرىكى گۈزەل مەنزىرىسىدىن قىلچىمۇ ئەسەر قالمىدى.

ئاتاقلىق ئۇيغۇر تارىخچىسى موللا مۇسا سايرامى «تارىخىي ئەمنىيە» ناملىق مەشھۇر ئەسىرىدە ياقۇپبەگ لەشكەرلىرىنىڭ ئەينى ۋاقىتتا خوتەندە ئېلىپ بارغان قىرغىنچىلىق ئەھۋالىنى بايان قىلىپ، مۇنداق دەپ يازىدۇ: «تارىخ كىتابلىرىدا بىر تۇمەن ئادەم ھالاكەتكە يەتكەن بولسا، بىر مۇردا قولىنى ئۈستۈن كۆتۈرىدۇ، ئىككى تۇمەن ئادەم ھالاكەتكە يەتكەن بولسا ئىككى ئۆلۈك قولىنى كۆتۈرىدۇ. ئەگەر ئون تۇمەن ئادەم ھالاك بولسا بىر ئۆلۈك ئۆرە تۇرىدۇ» دەپ يېزىلغان. بۇ چاغدا خوتەندە بەش ئۆلۈك قولىنى كۆتۈرگەنكەن. بۇنىڭغا قارىغاندا ئەللىك مىڭ ئادەم ھالاك بولغانلىقى مەلۇم.

خاتىمە

ئاردىدىن توپتوغرا ئون بىر يىل ئۆتكەندىن كېيىن، يەنى تارىخىي ھىجرىيىنىڭ 1294 (مىلادىيە 1877) - يىلى باھار پەسلىنىڭ بىر كۈنى ئۆزىنى مۇسۇلمانلارنىڭ قۇياشى، مەڭگۈ يېڭىلمەيدىغان غالىب سەركەردە ھېسابلاپ كەلگەن ياقۇپبەگ ئۆزىنىڭ ئەڭ ئىشەنچلىك ئادەملىرى تەرىپىدىن زەھەرلىنىپ، ئېغىر ئازاب ۋە ئۆكۈنۈش ئىچىدە ئۇ ئالەمگە سەپەر قىلدى.

كۆپلىگەن كىشىلەر بىرەر بالايىئاپەتتىن ئامان قالسا ياكى كۆڭلى يورۇپ خۇشاللىققا چۆمسە، بۇنى تەقدىرنىڭ ئۆزلىرىگە ئوڭ كۆزى بىلەن نەزەر سالغانلىقىدىن، ئەگەر تاسادىپىي بىرەر كېلىشمەسلىك سەۋەبىدىن پېشكەللىككە ئۇچرىسا ياكى قەلب ئاسمىنىنى تۇمان بېسىپ ئازاب چەكسە، بۇنى تەقدىرنىڭ ئۆزلىرىگە سول كۆزى بىلەن قارىغانلىقىدىن، دەپ چۈشىنىدۇ. مەن بۇ يەردە «تەقدىر» دېگەن بۇ نەرسىنىڭ مەۋجۇد ياكى مەۋجۇد ئەمەسلىكى ئۈستىدە باش قاتۇرۇپ ئولتۇرمايمەن. بىراق، يۇقىرىقىي ئاددىي قاراشقا ئاساسلانغاندا، ياقۇپبەگ خوتەننى بېسىۋالغاندا تەقدىر خەلقىگە سول كۆزى بىلەن قارىغان بولسا، ئەمدىلىكتە تەقدىر ياقۇپ بەگكىمۇ ئەنە شۇ سول كۆزى بىلەن قارىغان بولسا كېرەك. شۇنىڭدىن قارىغاندا تەقدىرمۇ يەر شارىنىڭ ئۆز ئوقى ئەتراپىدا ئايلىنىپ تۇرۇشىغا ئەگىشىپ ئايلىنىپ، يىللارنىڭ ئۆتۈشىگە ئەگىشىپ ئوڭ ۋە سول كۆزلىرىنى

ئەۋلاد گۈرۈپپىسى
www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قوليازمىلار ئامبىرى

ئورۇن ئالماشتۇرۇپ تۇرسا كېرەك.

(«بۇلاق» ژۇرنىلىنىڭ 2001 - يىل 5 -. سانىدىن ئېلىندى)

كۆزگە كۆرۈنگەن ئىقتىدارلىق قەلەم ساھىبى ئەزىزى 1962 - يىلى چىرا ناھىيىسىنىڭ مازاركۆل كەنتىدە تۇغۇلغان. 1985 - يىلى شىنجاڭ ئۇنىۋېرسىتېتىنىڭ ئەدەبىيات فاكۇلتېتىنى پۈتتۈرگەن. ئۇنىڭ ئەدەبىي ئىجادىيىتى ئالىي مەكتەپتىكى ئوقۇغۇچىلىق مەزگىلىدە باشلانغان بولۇپ، ھازىرغىچە مىڭ پارچىغا يېقىن شېئىرى، 60 پارچىدىن ئارتۇق ھېكايە ۋە نەسرى، 20 پارچىدىن ئارتۇق ماقالىسى، 200 پارچىدىن ئارتۇق تەرجىمە ئەسەرلىرى ئېلان قىلىنغان. بىر قىسىم ئەسەرلىرى خەنزۇ تىلىغا تەرجىمە قىلىنغان ھەمدە مەملىكەت ۋە ئاپتونوم رايون دەرىجىلىك مۇكاپاتلارغا ئېرىشكەن.

ئەزىزىنىڭ «ھىدايەت نۇرى»، «دانالار دۇردانىلىرى»، «پەرىدۇددىن ئەتتار»، «ئوتلۇق تىلەكلەر» (باشقىلار بىلەن) قاتارلىق كىتابلىرى نەشر قىلىنىپ تارقىتىلغان. بىر قىسىم ئەسەرلىرى ئۇيغۇرچە، خەنزۇچە مەجمۇئەلەرگە كىرگۈزۈلگەن. ئۇ «شىنجاڭ ياشلىرى» ژۇرنىلىدا مۇھەررىرلىك قىلىۋاتىدۇ.

